

קונטרס

אברהם אברהם

קצת ספורים נפלאים, שיחות קדש, אמרות טהורות
ותולדות ימי חיי הרב החסיד מגזע תרשישים
הרב רבי אברהם סופר – שטערנהארץ
זכותו יגן עלינו

בהרב רבי נפתלי הערץ ב"ר שכנא

וחתן רבי יוסף יונה

ניו ונכד לגאון עזנו

מוזנו הרב רבי נתן מברסלב זיע"א

נשמעו ברכם לדור אחרון מזקן אנשי שלומנו,

הרה"ח רבי לוי יצחק בענדער ז"ל

מתוך סדרת הספרים

שיח שרפי קדש חלק ב'

יוצא לאור להגל יומא דהלולא – ב' אלול
על ידי אגדת 'משך הנחל'
להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זיע"א

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעדי עד יוחק בספר החסיד המופלא והמופלא במעשיו ומידותיו, הוא הגבר הקים עולה
של הדפסת ספרי רבינו ומסר נפשו כל ימיו להשקות ולהרוות צמאונם של ישראל
מאוצרותיו של רבינו הקדוש הנגמ"ח במחשבה דיבור ומעשה
כתב הדפים והפיץ אלפים ורבבות ספרי קודש מתורת רביה"ק ותלמידיו

אברהם נחמן שמחה

הרה"ח רבי
ב"ד אלעזר **ווייצהנדלר** זצ"ל

מייסד אגודת "משך הנחל" להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל
נלב"ע ביום כ"ד אדר ב' תשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה

נדפס בארץ ישראל על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת ח"ו - Printed In E. israel

בתי כנסיות, ישיבות, ספריות, בתי כלא וכדו' המעוניינים לקבל חינם
את ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל יפנו במכתב בקשה בדואר לכתובת דלהלן.
כמו"כ ניתנת אפשרות להנציח בספרים שמות יקיריהם שיהלכו לעולמם

בדבר פרטים נא לפנות אגודת משך הנחל ת.ד. 5719 ירושלים 91056
טלפון 02-627-3120 פקס 02-626-2579
לתרומות קודש עבור הדפסת ספרי רבינו"ל ניתן להפקיד בבנק הדואר מס' חשבון 7-37621-4

©

copyright

שיח שרפי קודש - תשפ"ו

כל הזכויות שמורות הן על פי דין תורה והן להבדיל עפ"י החוק הבינלאומי, ואנו אוסרים בכל
תוקף כל אופן של הדפסה, צילום והעתקה, תרגום, איכסון במחשב, וכל כיוצא בלי רשות
מפורשת בכתב מהמלבי"ד, ואין הספר נמכר אלא על מנת הנ"ל וכן שלא ייעשה בו שימוש
שלא כדין, ושארית ישראל לא יעשו עוולה

אַבְרָהָם אוֹהֲבִי

רבי אברהם שטערנהארץ

תקצב

רבי אברהם (סופר) שטערנהארץ נולד בשנת תרכ"ב לאביו רבי נפתלי הערץ בן רבי שכנא בן מוהרנ"ת, ולאמו בת הרב מטשעהרין; ותכף כשנולד נפטרה אמו, ונשא אביו את בתו של רבי שמשון הגדול מהיער' כמבאר לעיל:

תקצג

רבי אברהם שטערנהארץ היה הבן הגדול בבית אביו, אבל לא היה בכור; ופעם אף אמר שנהג משך שלש עשרה שנה לצום בערב פסח לזכות בנו הבכור רבי נתן, עד היותו בן שלש עשרה שנה – שמני אז צם כבר הוא בעצמו, כדין תענית הבכורות* (ראה שו"ע או"ח סי' תע):

א. כי רבים מאנשי שלומנו הבכורים היו נוהגים לצום כדן, ולא להיפטר על ידי 'סיום' (אמנם ראה 'ימי מוהרנ"ת' ח"ב סימן סז). (רל"י).

תקצז

ספר רבי אברהם סופר שבהגיעו לעת השדוכין באו לפניו שתי הצעות מאנשי שלומנו, והלך לשאל לדעת זקנו הרב מטשעהרין, והוא אשר המליץ לו לשא את בת דודתו, היא מרת איטא בתיה בת רבי יוסף יונה בן מוהרנ"ת, שהיתה מלאה תמימות ורצינות ודבקות לה' יתברך, כאחד החסידים.¹ גם קדם נשואיו עבב זקנו הרב מטשעהרין את חתנתו למשך זמן מה, בכדי שסיפיק רבי אברהם לסיים את כל הש"ס;² ושמחת נשואיו התקיימה בקיץ תרל"ח, בעת היותו בגיל שש עשרה:

תקצז

רבי אברהם סופר שטערנהארץ היה אדם סבלן ומוחל על עלבוננו ביותר, וישב כל ימיו על התורה ועל העבודה, ולא מצאוהו בשום פעם בטל מלמוד התורה:

ב. "זוגתו (בזיווג ראשון) של רבי אברהם היתה צדקת מסוג אחר, היא היתה נשמה גבוהה; כשדיברתי עימה לא היה ניכר כלל שאני מדבר עם אשה, אלא היה זה כמו שמדברים עם איש. היא היתה נשמה ספוגה בעבודת ה' וצדקנית גדולה, וכשדיברתי עימה היתה מדברת רק מהתכלית; היא היתה מדברת מרבינו ומהתכלית" - "רבי אברהם'ס בני בית איז געווען א צדקת אויף א אנדער סארט אויפן, זי איז געווען א הויכע סארט נשמה; אז איך האב גערעדט מיט איר האב איך גארנישט געוואוסט אז איך רעד מיט א אשה, אזוי ווי מען רעדט מיט א מאן. א פארווייקטע נשמה, א צדקת, גערעדט מיט איר פלעגט זי רעדן נאר פון תכלית; זי האט גערעדט פונעם רבי'ן, פונעם תכלית". (רל"י).

ג. וזאת על פי דיבור רבינו (להלן חלק ג סימן תא) שאמר: "מען האט נישט אויף זיך קיין צלם אלקים אז מען ענדיגט נישט קיין ש"ס" - "אין מאיר על האדם 'צלם אלקים' לפני שמסיים את כל הש"ס". (רבי הירש לייב ליפל); וראה גמרא נדרים דף פ"ט ע"ב, ובר"ן שם בד"ה 'אי נסיבנא איתתא כי לא תנינא': "שהיה רוצה ללמוד תורה קודם שיישא אשה, כדי שלא יתבטל מחמתה, כדאמרינן בפרק קמא דקידושין (דף כט:): 'ריחיים בצווארו ויעסוק בתורה?'".

תקצח

רבי אברהם שטערנהארץ עזב את העיר ברסלב ובא לדור
בטשעהרין, מחמת שבברסלב היה דר אחיו, ושניהם התפרנסו
ממלאכת הסופרות; וְעַם הַגִּיעוֹ לטשעהרין קבל תכף גם את
משרת החזנות שם:י

תקצט

רבי אברהם שטערנהארץ החל פידוע להתפלל לפני העמוד את תפלת
השחרית של ראש השנה בשנת תרמ"ה, בהיותו בן עשרים
ושתיים שנה, במקומו של רבי אליעזר ביאלסטוצקער אשר עלה
באותה שנה לארץ ישראל, ורבי אברהם בער'ניו נכד רבנו הוא אשר
העמידו ושלחו להתפלל לפני העמוד. תפלתו היתה הפלא ופלא,
ובפרט שאגת "המלך" ותנועת הנגון שלפניה:י

ד. יצוין כי רבי אברהם סופר שאל את רבי נחמן טולטשינער מה יעשה אם להיות מלמד
או סופר, ואמר לו שיהיה סופר מכמה טעמים וכו'.

ה. קודם לבואו היה החזן שבעיר רבי אברהם שווארץ, אחי רבי אהרן קיבליטשער. (רל"י).

ו. "רבי אברהם בער'ניו האט געזאגט צו רבי אברהם'ען: 'דו ביסט א שטעקן, דער רבי
דאוונט! - דו זאלסט זיך נישט איבערנעמען אז דו דאווענט שוין, דו שטייסט ביים עמוד
אזוי ווי א שטעקן, דער רבי דאווענט, נעם זיך נישט איבער...!' - "רבי אברהם בער'ניו אמר
לרבי אברהם שטרנהארץ: 'אתה [כמו] מקל, רבינו מתפלל! - שלא תזוח דעתך שהנך
מתפלל יפה, אתה עומד לפני התיבה כמו מקל, רבינו מתפלל, ובכך לא תזוח דעתך...!'.
(רל"י ששמעה מרבי אברהם בעצמו).

ז. ראה 'אוצר נחמני' סימן קמ"ו: "שאלתי את רבי לוי יצחק אם היה נהוג זאת אצל רבנו

תּוֹרָה

**תְּפִלָּתוֹ שֶׁל רַבִּי אַבְרָהָם שְׁטַעַרְנֶהאַרְץ כְּשֶׁלִּיחַ הַצָּבוּר הִיְתָה בְּמִתִּיקוֹת
וּבְמַמְחִיּוֹת נִפְלְאָה, וְעָקַר מַמְחִיּוֹתוֹ הִיְתָה בְּכֶךְ שְׂדֵעַ הַיֵּטֶב אֵיךְ
לְהִתְאִים אֶת הַנִּגּוֹן לְכָל תְּבָה, וְהָיָה דוֹמָה לְתִינוּק הַמִּתְרַפֵּק וּמִתְחַטֵּא
עַל בְּרָכֵי אָבִיו עַד שִׁיתְרַצָּה וַיִּמְחַל לוֹ.**

**אֵת גְּבוּרַת כָּחוֹ שֶׁל רַבִּי אַבְרָהָם אֵין נֶתֶן לְהַסְבִּיר וּלְהַבִּין, כִּי מַעוֹלָם
לֹא רָאִינוּ שְׁנִצְטָרֵד קוֹלוֹ בִּימֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵךְ שְׁהִיָּה מִתְפַּלֵּל אֶז
כְּמָה וְכְמָה תְּפִלּוֹת כְּשֶׁלִּיחַ צָבוּר, כִּי הָיָה מִתְפַּלֵּל לְפָנֵי הָעַמּוּד אֵת**

ז"ל או מוהרנ"ת ז"ל, ומתי התחילו במנהג הזה. והשיב לי שאינו יודע, אבל הוא חושב שבתקופת רבי נחמן טולטשינער, כשרבי אליעזר ביאליסטוצקער היה הבעל שחרית והוא התחיל צעקת 'המלך' בקול אימים - אזי מרוב ההתלהבות וההתעוררות היו כמה מאנשי שלומנו שמחאו כפים, עד שבמשך כמה שנים פשט הדבר ברוב הקהל"; וראה עוד גליון 'קרני אור' (223) מרבי יעקב מאיר שכתער נ": "פעם שאלני תלמיד חכם חשוב, מנין לנו חסידי ברסלב שאנו מוחאים כפים באמירת 'המלך' בימים הנוראים, כי אמנם מדרך כמה מאומות העולם למחות כפיהם בשעה שמכתירים עליהם מלך חדש, אבל לא יתכן שאנו נעשה כמנהגם, והכתוב אומר 'ובחוקותיהם לא תלכו'? והשבתי לו שבאמת אין זה מנהג הגויים כלל ועיקר, ויש לי ראייה מפורשת שכן היה המנהג בעת שהמליכו עליהם בני ישראל מלך, כי במקרא המספר על המלכת המלך יהואש נאמר: 'וימלכו אתו וימשחוהו ויכו כף ויאמרו יחי המלך' (מלכים ב' יא יב). הרי לנו שמנהג ישראל להכות כף על כף בעת הכתרת המלך!".

ח. ראה לעיל חלק ב' סימן תקצ"ט: "ידוע שרבי אברהם שטערנהארץ החל להתפלל לפני העמוד את תפילת שחרית של ראש השנה בשנת תרמ"ד, בהיותו בן עשרים ושנים שנה, במקומו של רבי אליעזר ביאליסטוצקער אשר עלה באותה שנה לארץ ישראל, ורבי אברהם בערנ'ניו נכד רבנו (ראה אודותיו לעיל חלק א' סימן ת"י והלאה) הוא אשר העמידו ושלחו להתפלל לפני העמוד. תפילתו היתה הפלא ופלא, ובפרט שאגת "המלך" ותנועת הניגון שלפניה".

סליחות 'זכור ברית' שבערב ראש השנה אשר החלו בשעה שתיים וחצי בלילה, ואחר כך התפלל תפלת מנחה של ערב ראש השנה, ואחר כך התפלל בשני הימים תפלת המוספים (אחרי הסתלקותו של רבי נחמן נעמרוכער), ולפעמים התפלל לפני העמוד אף בשבת שקדם לראש השנה; כמו כן בשנותיו האחרונות באומאן היה רבי אברהם לומד ביום הראשון של ראש השנה כארבע שעות לפני צבור אנשי שלומנו, והיה נעמד בבימה שבאמצע הקלויז ולומד אז את התורות הגדולות כ"תקעו - ממשלה" (ליקוטי תנינא סימן א) או "תקעו - אמונה" (שם סימן ה) השיכות לראש השנה בקול רם ובצל פה, ואחר כך היה גם נגש להתפלל תפילת ערבית של ליל שני דראש השנה; וכל זה, הינו גם תפלתו וגם למודו - היה בקולות ובשאגות ארי, מלבד היותו גם בעל בכי גדול

ט. באם היה חל ערב ראש השנה ביום ראשון, היה הציבור מגיע כבר לשבת קודש, ורבי אברהם היה מתפלל בעצמו את כל תפילות השבת, היינו 'קבלת שבת' ו'ערבית' בליל שבת, וכן תפילת 'מוסף' בצפרא דשבתא, כמו כן היה אומר אז 'תורה' בסעודה שלישית, וזאת אף שהיה צריך לשמור אז על כוחותיו בשביל ראש השנה בעצמו [ואין אנו מדברים מכך שאם היה חל ראש השנה ביום חמישי ושישי בשבוע, שגם אז היה מתפלל (לאחר שהתפלל כבר בראש השנה) את תפילות השבת שלאחריה, אלא מדברים אנו שהיה מתפלל גם כשחל ערב ראש השנה ביום ראשון, שאז הרי היה צריך לשמור על כוחותיו!].

י. הוא היה לומד לפני הקהל את התורות הארוכות בליקוטי מוהר"ן, ולא היה רוצה להפסיק באמצע התורה, אלא היה לומד וגומר את כל התורה מתחילתה ועד לסופה. (רל"י).

יא. ראה בספר 'מי שמואל' חלק ג' פרק ט"ו: "למדנו תורה מ'ליקוטי מוהר"ן' שרבי אברהם אמר בעל פה כמנהגו; ושם בפרק קכ"ה: "אחר כך אמר רבי אברהם תורה בעל פה מ'ליקוטי מוהר"ן".

יב. וראה להלן בערכו: "היה משכיל אחד באומאן שנכנס פעם בעצם יום ראש השנה לבית מדרשו בעברו שם בדרך הלוכו, והתרגש עד מאד מגודל התעוררות הלב של אנשי

(וְהִיָּתָה פַּעַם שֶׁתִּפְּלֵל בְּנוֹסֶף לְכָל זֶה גַּם אֶת תְּפִלּוֹת הַשְּׁחִירָתִי) - "רַבִּי

שלומנו בבכיות עצומות ובהשתפכות הנפש. אחרי ראש השנה סיפר זאת אותו אדם לרבי לוי יצחק, ואמר לו: "אִיךָ בֵּין דּוֹרְכֵּנְגֶּאנְגֶּען דּוֹרְךְ אִיךָ רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בֵּין אִיךָ אַרְיִינְגֶּאנְגֶּען, הָאֵט מֵעַן גֶּעֱהָלֶטֶן בִּי אִיךָ 'לֹא עוֹרֵךְ דִּין', וְוַאֲס זָאל אִיךָ אִיךָ זָאגן, דִּי מֵעַנְטֶשֶׁן הָאָבן גֶּעוֹוִינְט? דִּי וְעַנְט הָאָבן גֶּעוֹוִינְט!" - "עברתי דרך בית המדרש שלכם בראש השנה, נכנסתי פנימה, ואחזו אצלכם באמירת הפיוט "לאל עורך דין", מה אומר לכם, האנשים בכו? כתלי בית המדרש בכו". ה'בעל תפילה' היה אז רבי אברהם סופר שטערנהארץ."

יג. ראה גם 'שארית יצחק' במכתב ל"ה: "גם כל אנשי שלומנו שואלים את פי רבי אברהם נ"י [שטערנהארץ] האם היה רוצה לבוא פולניה בכדי לחדש הקיבוצים, כי תהילה לאל נשאר לנו נר אחד אשר יכול להאיר את עיני הגולה"; שם במכתב ל"ו: "גם אנו רוצים לידע חוות דעת רבי אברהם נ"י, אם הוא רוצה ליסע למחנינו וכו', הלא אין בכל אנשי שלומנו מי שידוע כמוהו, וצריכין לחדש כל קבוצותינו בגולה, והוא ראוי לזה"; 'נחלי אמונה' במכתב מ"ד מרבי מרדכי סאקאלובער: "אצלי הוא [רבי אברהם שטערנהארץ] אדם גדול, ודי לחכימא ברמיזה, וראיתי ממנו דברים נוראים, אשרי לו ולחלקו"; וראה עוד במכתב רבי אהרן לייב ציגעלמאן (כת"י) מיום ד' תענית אסתר תרח"צ: "אבקשך היות שזכיתם שרבי אברהם סופר שליט"א הוא במחניכם, ולשמוע מפיו לקח טוב בחידושיך ושיחות אמיתיות, חפצתי גם כן ליהנות מנועם הזה של תורת ארץ ישראל, ולכן אם באפשרותך להעלות על הכתב ולהעתיק לי, ולשלוח איזה עלה לתרופה בכל מכתב - בוודאי היית עושה בזה טובה גדולה לנפשי, והיה חשוב בעיני מאוד, וממש היית מחיה את נפשי הצמאה"; וראה עוד שם במכתב מיום ד' סיון שנת תרצ"ט: "דק הוא [רבי אברהם שטערנהארץ] מזקני תלמידי חכמים, שכל זמן שמזקנים - דעתן מתיישבת עליהם (קינים פ"ג מ"ו, וראה שבת קנב), והוא מחייה את הרבה מאנשי שלומנו בשיחותיו ובתורתו ובתפילתו, ובקולו הנעים בנגינות של התפילות שזכינו לשמוע בהקלויז"; וראה עוד במכתב רבי ישראל אבא ב"ר יהודה רוזנפלד (כת"י) לבני משפחתו מיום א' אסרו חג פסח תש"ז: "נֶאֱמַר אֶ וְיִקְטִיגֶר פֶּעֶרְזָאן וְוַאֲס אִיז פֶּדָאִי צו דַּעַרְמָנְעֶן אִין צו גַּעְדֶּענְקֶען אִיז [עוד דמות: שכדאי להזכיר ולזכור הינו] הרב הגאון והחסיד הנפלא והמצויין בימינו, הוא הרב ר' אברהם שטערנהארץ נרו יאיר ויזרח לעולם ועד וכו', כבר ידוע לכם רוחב ידיעתו בתורה שבנגלה ובנסתר, והצטיינותו בזכרוננו הנפלא וכוח הסברתו, וקולו הנעים והחזק, אשר זכה לכבד את ה' מגורו בהיותו בעל תפילה באומין בקלויז דרבינו הקדוש בשחרית בראש השנה, אשר כל שומעו השפיע עליו לטובה ולא יכול לשכחו כל ימיו, וגם היה בימי שחריתו סופר סת"ם מצויין ועוד, ה' יאריך ימיו בטובה".

אברהם האט געזאגט 'זכור ברית', מנחה, און מעריב, און צוויי מוספים, און צוויי שחרית'ים, און געזאגט תורה אויף די בימה פיר שעה צייט, און די תורה צווישן איין טאג און דער אנדערער בין השמשות האט ער געזאגט מיט אזא מין קול, אזוי ווי ער דאווענט פארן עמוד, קולי קולות זאגן, אויסשרייען אזא תורה, און דעם אנדערן מעריב צו גיין; און אויף האב אים קיינמאל נישט געזעהן הייזעריג. אז ס'איז געפאלן א זונטאג ערב ראש השנה, איז דער גאנצער עולם געקומען אויף שבת - האט רבי אברהם געדאוונט גאנץ שבת, קבלת שבת און מוסף, אלץ אליין געדאוונט".

פעם אמר לו רבי יצחק קארסינסקע: "רבי אברהם, היט זיך פון א גוט אויג!" - "רבי אברהם, השמר מ'עין טובה' (בלשון סגי נהור)!" ; נענה כנגדו רבי אברהם ואמר: "דער רבי איז א 'טוב עין', און אויף האב קיין מורא נישט!" - "רבינו הוא טוב עין, ואני אינני מפחד!" :

[והנה לקראת ערב, לאחר אמירת ה'תשליך', נתמלא בית מדרשנו באנשי העיר אוימאן שהגיעו לשם (די גאנצע שטאט איז געקומען) כדי לשמוע את אמירת התורה מפי רבי אברהם שטערנהארץ, והיה שם צבור גדול מתושבי המקום, עוד יותר מאשר

יד. רבי אברהם היה דודו, שכן רבי יצחק (ב"ר מרדכי זלמן ב"ר משה ישעיה לייב) קארסינסקע היה חתן רבי שכנא (ב"ר נפתלי הערץ ב"ר שכנא בן מוהרנ"ת) שטערנהארץ, אחי רבי אברהם סופר (ראה אודותיו להלן בערכו). כמו כן יצויין כי בנו רבי ישראל קארסינסקע עלה לארץ ישראל, ונלב"ע י"א אד"א תשמ"ו. (רל"י).

אנשי שלומנו, והצפיפות הגיעה עד מחוץ לבית מדרשנו, שגם לשם לא היה ביכלת לגשת, וכל שכן שלא היה נתן בשום אופן להכנס ולדרוך כף רגל בבית מדרשנו ואפלו בפרוזדור (די שול איז געווען געפאקט פון די שטאט מענטשן, אלע זענען געקומען פון שטאט, ס'איז געווען געפאקט, מען האט נישט געקענט אריינטרעטן צו די שול, אפילו אינדרויסן האב איך נישט געקענט צוגיין!), ומשום כן היו אנשי שלומנו מתפללים מנחה של היום הראשון בבית מדרשנו, ואחר כך היו הולכים לנהר לאמירת 'תשליך', ותכף אחר כך היו מתפזרים ומתאספים בבתי אנשי שלומנו, כמו אצל רבי שמשון בארסקי שהיה אצלו קהל אנשים, וכן היו פזורים אז בעוד בתים שונים, ורבי אברהם ברבי נחמן היה הולך אז לבית האכסניא שלו אצל רבי נחום שוסטער ולומד שם, ומחמת כן כבר היו אנשי שלומנו שנאספו שם נשארים להתפלל שם תפלת מעריב של ליל ב' דראש השנה, ורבי אברהם ברבי נחמן גם כן היה מתפלל שם, והיו אז מתפללים כשליחי צבור שם

טו. "ס'איז אין די הייזער אויך געווען זייער - אה, אה! וואס זאל איך אייך זאגן? ס'איז געווען אזעלכע צונויפקומענישן אין די הייזער, אה, אה! אוי, אוי, ס'איז געווען אין די הייזער צונויפקומענישן, געוואלדיג געוואלדיג געווען! איך בין געווען א בחור דעמאלטס, איך בין ארומגעגאנגען אזוי ווי א צומישטער: וואו בין איך? וואו בין איך? דאס איז דאך א גן עדן! וואו בין איך דא? וואו בין איך? וואו געפין איך זיך?! - "גם בבתי היה גם נפלא ביותר - אה, אה! מה אומר לכם? היו כאלו התאספויות בבתי, אה, אה! אוי, אוי, היו בבתי התאספויות, נפלא, היה נפלא! הייתי אז בחור, הסתובבתי בהתרגשות כמבולבל: היכן אני? היכן אני? הרי זהו גן עדן! היכן אני כאן? היכן אני? נמצא?! (רל"י).

טז. רבי אברהם ב"ר נחמן לא היה יכול להגביה קולו כמו רבי אברהם שטערנהארץ, אמנם קולו היה נשמע, כי לא היו שם בבית הרבה אנשים, רק כמה עשרות אנשים. (רל"י).

אברכים מאנשי שלומנו" כרבי נאשקע טולטשינער" ורבי איציק'ל. י" ובבית מדרשנו תושבי המקום שהקדימו כאמור להיות שם, היו נשארים כבר בבית מדרשנו לתפלת מעריב, ומתפללים יחד עם אנשי שלומנו שהיו שם, ורבי אברהם שטערנהארץ היה כאמור משמש שם כ'בעל תפלה' בקולו הנאה והערב ('ער איז געווען א שיינער בעל תפלה רבי אברהם, ער האט געדאווענט מעריב אויף זייער מיט א קול, שיין געדאווענט מעריב!'): [

❁ תרא ❁

פעם בראש השנה באמצע התפלה, בעת שעמד רבי אברהם שטערנהארץ והתפלל לפני העמוד כמנהגו, השתטה ילד אחד וקלקל את כל סדר התפלה - ואף על פי כן המשיך רבי אברהם ז"ל בתפלתו בשוב דעתו, כאלו לא ארע דבר; והיה הדבר לפלא, איך שתפלתו היא במסירות נפש ממש:

❁ תרב ❁

רבי אברהם שטערנהארץ היה מדגיש בתפלתו כשליח צבור את התבות שבתפלת טל' "וכל נאות דשא לו נכספים" - בהדגשה מיוחדת הנודעת לבקיאים, והוא על פי המבאר בלקוטי תנינא סימן י"א בענין

יז. ואנו לא שימשנו שם בשום פעם כשליח ציבור. (רל"י).

יח. הוא רבי נחמן ב"ר שכנא ב"ר דוד צבי בן מוהרנ"ת, ראה אודותיו לקמן סימן תרפ"ט.

יט. הוא רבי יצחק ב"ר אברהם ב"ר דוד צבי ב"ר שכנא ב"ר יצחק בן מוהרנ"ת, והיה אביו של רבי דוד צבי כוכב לב, ראה אודותיו לקמן סימנים תרנ"ה תרנ"ו תרצ"ב.

העשבים והדשאים שנותנים כחם בתפלת האדם, בבחינת הכתוב (בראשית כד סג) "וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לְשׁוֹחַ בְּשָׂדֶה" שהוא ראשי תבות 'יבול', עין שם, וכמו שאמר רבנו ז"ל שבימי חדש ניסן בעת שהשדות נותנים יבוליהם אז טוב ביותר להיות איש כשר ולהתפלל ולהתבודד בין העשבים; וכונתו של רבי אברהם הייתה שהנה בעת בתפלת טל, לקראת בוא האביב, הזכיר זאת הפיט בתבות "וכל נאות דשא לו נכספים", הינו שהעשבים והדשאים נכספים להכלל בהשם יתברך, ועל כן נותנים הם כאמור את כחם בתפלתו של האיש הכשר המתפלל בינותם: *

תרג

ברצותם לקים בפשיטות את עצת רבנו לדבר האחד עם חברו ביראת שמים, כמבאר בלקוטי קמא בסימן ל"ד, היו מקפידים רבי אברהם שטערנהארץ ורבי מרדכי שוחט מברסלב להפגש מדי יום בימיו בזמן ובמקום מיוחד, ושם היו מדברים יחדו בדרכי עבודת ה'.

וספר רבי מרדכי שביום הכפורים, כשהגיעה שעת פגישתם הקבועה, הרהר בנפשו: "האם אלף למקום קביעותנו אף ביום זה?" - כי היה זה באמצע התפלה, בעת אמירת 'סדר העבודה' שבתפלת מוסף (ורבי מרדכי לא התפלל אז עם רבי אברהם באותו בית הכנסת מחמת איזו סבה), והסתפק אם קבלתם לקביעות הנהגה זו חלה גם על יום

כ. 'שיחות הר"ן' סימן צ"ח.

כא. מסתמא היה זה בתקופה שאחרי נישואיו של רבי אברהם שטערנהארץ, שהיה דר אז בעיר ברסלב (סמוך לחמיו רבי יוסף יונה בן מוהרנ"ת). (רל"י).

זה; ואף על פי כן התחזק בדעתו והלך למקומם הקבוע, בחשבו: "אני אעשה את שלי"; וכשהגיע למקום שהוא ראה איך שרפי אברהם כבר עומד שם וממתין לו, ונהגו במנהגם הקבוע אף ביום הקדוש, אשרי להם. הם היו מחתנים, שכן רבי נתן בן רבי אברהם^ב נשא את בתו של רבי מרדכי שוחט:

תרד

דרך האפיקורסות היתה בתחלה לסתור את דברי חכמינו ז"ל, דהינו להפריד בין תורתם של חכמינו ז"ל לבין התורה שבכתב, ואחר כך באו לכפר גם בעצם התורה הקדושה. וספר לענין זה רבי אברהם שטערנהארץ ז"ל, שבהיותו מלמד ירדקי בעיר טשעהרין בקשו אחד מגידי העיר שילמד עם בנו תנ"ך - ויפרש ויתרגם לו כל תבה מלה במלה, ללא שום פרוש רש"י או מדרש, וישלם לו עבור זה טבין ותקילין; ודחהו רבי אברהם, ולא אבה ללמד את בנו כלל וכלל, אף בהפסד ממון מרבה, ומן הטעם הנ"ל:^ב

תרה

רבי אברהם סופר שטערנהארץ היה גר בטשעהרין, ובשנים תר"פ ותרכ"א נכנסו ה'באנדעס' לעיר וחתמו ובזזו ורצחו את היהודים שם, ה' יקם דמם, ונחרבה העיר, ואז נמלט רבי אברהם לגור בעיר

כב. חמיו של רבי יחיאל מיכל דורפמאן, ראה בערכו לקמן סימנים תר"ל - תרל"ב.

כג. וראה ב'ליקוטי הלכות' קריאת שמע ד' אות י"ב ועוד ועוד.

כד. בין הנרצחים אז היה חתנו של רבי אברהם שטערנהארץ, רבי יעקב משה מרגליות

קרימנטשאק הסמוכה; ומשם בא לגור כמה שנים באומאן, יי עדי עלותו לארץ ישראל.^י בשנים שהיה גר באומאן, היה נוסע להתפלל ביום כפור כשליח צבור בקרימנטשאק, והיה שב לאומאן אחרי ימי חג הסוכות:

תרו

לאחר שנפטרה זוגתו של רבי אברהם שטערנהארץ בכ' לחדש סיון של שנת תרצ"ד,^י טרח רבי נאשקע טולטשינער רבות למצא שדוץ עבורו, ובהשתדלותו התחתן רבי אברהם עם נכדת רפנויי עוד לפני ראש השנה תרצ"ו, שאז התפלל כהרגלו כשליח הצבור:^{יט}

מטשעהרין [נישא למרת חנה ביתו], שהיה אברך יקר וצדיק (ראה עוד אודותיו להלן בערכו), ובאחד הלילות כשהגיע תורו של רבי אברהם לעמוד אז על משמר העיר, רצה חתנו רבי יעקב משה הנ"ל לכבדו ולהקל מעליו, והציע עצמו לעמוד על המשמר במקום חותנו, ובאותו לילה נכנסו ה'באנדעס' ורצחוהו נפש הי"ד, בהיותו צעיר לימים, בשנות העשרים לחייו. (רל"י).

כה. ראה להלן בערך 'רבי געצ'י הזקן': "רבי אברהם סופר היה דר בטשעהרין, ובאחת הפעמים בהגיעו לאומאן אמר לרבי געצ'י הזקן: 'מקנא אני בך על שזכית לדור בעיר אומאן, והינך עוסק בעבודת ה' בבית המדרש כדבעי'; השיב לו רבי געצ'י בצחות: 'וכי אין לך מקום לשבת לידי בבית המדרש?!' - כאומר לו שגם הוא יכול לעשות כמוהו, לעקור דירתו מטשעהרין ולעבור לדור באומאן".

כו. רבי אברהם היה דר כשמונה שנים בעיר קרימנטשאק, והגיע לדור באומאן בשנת תפר"ח, ומשם עלה והגיע לארץ ישראל בערב ר"ח אדר שנת תרצ"ו.

כז. היא מרת איטא בתה בת רבי יוסף יונה בן מוהרנ"ת, ראה עוד לעיל סימן תקצד ולקמן סימן תשעו.

כח. היא מרת מרים בת מרת יוטא בת רבי נחמן חיה'לעס, ראה עוד לעיל חלק א' סימן ת"צ.

כט. כי היו אנשי שלומנו מקפידים מאוד לבלי לשלוח אלמן או גרוש להתפלל כשליח

ציבור בימים הנוראים (ראה שו"ע או"ח סימן תקפא ס"א בהג"ה). (רל"י); וראה 'שארית ישראל' במכתב ל"ה מרבי אברהם שטערנהארץ לרבי לייבל רוזנפלד ורבי צבי אריה ליפל: "ידידי הנאהבים ונאמנים עלי, באתי לדרוש טובתכם הנוגע בכלליות ובפרטיות להיטיב איתי בזה, היינו כפי שידוע לכם ידידי שזה פלג גוף אני יותר משנה, ולא היה בדעתי לשום זיווג בחוץ לארץ, אך כפי שאנשי שלומנו יחיו ממדינתנו מפצירים אותי בטענות אמיתיים שלעת עתה שליח ציבור אני במקום קדוש כזה, היינו בהקלויז שלנו, שמאמינים אנחנו שעליה נאמר 'כי ביתי בית תפילה וכו'" (ישעיה נו ז), שזה ממש שער השמים שדרך שם עולים כל התפילות מכל השנה על ידי קיבוץ הקדוש של ראש השנה הקדוש המתפללים על דעת אדוננו מורנו ורבינו ננמ"ח זל"ה בהתקשרות אליו, ואני קודם בואי לארץ הקודש לעת עתה נצרך להיות בעל תפילה שלהם, שאפילו על בתי כנסיות סתם מקפיד ה'שולחן ערוך' שיהיה השליח ציבור נשוי ולא פלג, בפרט בקדושת ראש השנה שלנו התלוי בזה תיקון כל העולמות, וכעת נולד חדשות בזה, שנכדת אדוננו מורנו ורבינו זל"ה מצד הרב רבי נחמן חיהלעס ז"ל המתגוררת בעיר טולטשין, שמה מרים ת', אשר ידידנו שאר בשרי החסיד הרב רבי נחמן ברבי שכנא הנקרא בפי כל 'ניישקיע' נרו יאיר ויופיע דר בביתה זה כמה שנים, שהיא אלמנה, ומעיד הוא עליה שראויה זו לבוא לביתו של אברהם, היינו כמדומה לי שידידי תלמידי צבי יהודא נרו יאיר יודע ומכיר אותה מסתמא, והיא עוסקת במצוות, והעיקר להחיות עניים בקיבוץ צדקות באין ערך, וכן צנועה וצדקת ממש המפורסמת בצדקתה, כפי שראוי לנכד אדוננו מורנו ורבינו, וזה חשקה וכוספה גם כן לאין שיעור ליסע איתי בצירוף לארץ הקודש בנסיעתי בעזר השם יתברך, לזאת לחצו אותי כמעט כל אנשי שלומנו יחיו, והעיקר שאר בשרי ניישקיע נרו יאיר, לישא אותה בשעה טובה ומוצלחת כדת משה וישראל, וניסע ביחד, בכדי שלא אבוא לארץ הקודש גם כן פלג חס ושלום. וכפי שלא עברתי מעולם על דברי חבירים, בפרט חבירים חביבים כאנשי שלומנו יחיו, הקשבתי לקולם באמונה ובתמימות רק לשם שמים ולכבוד אדוננו מורנו ורבינו זל"ה, לזאת כעת בקשתי אתכם ידידי אוהבים נאמנים וכו', אבקש מאוד שתראו לגמור הבקשה הזאת למען כבוד של אדוננו מורנו ורבינו זל"ה ותלמידו הקדוש מוהרנ"ת זל"ה אדוני אבי זקני שאני נכדו, ויהיו מחותנים רבי ותלמידו, ולא אבוא לארץ הקודש גלמוד פלג"; [בדרך אגב יצויין דברי רבי אברהם עצמו לעניין מעלת שידוך עם גזע רבינו ראה 'ימי שמואל' ח"ג פרק ט: "סיפר לי (רבי אברהם שטערנהארץ) כי אנשי שלומנו תמיד כשבא להם עניין שידוך עם גזע רבינו ז"ל, ממש היו מזהיבים את הכלה או החתן שהוא מגזע רבינו ז"ל ולא היו מביטים על שום כסף, וכמה שרצו נתנו בטוב עין ושמחה רבה וכו' וכו'"]

❧ תרו ❧

אַחֲרֵי שְׁכַתב פֻּעַם מְזוּזָה, רָאָה רַבִּי אַבְרָהָם שְׁטֵעֲרִנְהָאֲרִץ שֶׁחֲסִיר אֶת הַתְּבוֹת "עַל הָאֲדָמָה" שֶׁבְּפֶסוּק "לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם" (דְּבָרִים יא כא), וְחָשַׁשׁ מִשּׁוּם כֶּף לַעֲלוֹת וּלְהִתְיָשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שָׁמָּה לֹא יֵאָרִיךְ שָׁם יָמָיו; אוֹלָם לְאַחַר שֶׁכָּבַר הַזִּקֵּין – שׁוֹב לֹא פָּחַד, וְעָלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

❧ תרח ❧

פֻּעַם כְּשֶׁדָּבַר רַבִּי אַבְרָהָם שְׁטֵעֲרִנְהָאֲרִץ עִם חֲפָשִׁי אֶחָד, וּבִקֵּשׁ לְשַׁכְנְעוֹ לְחַזֵּר בְּתִשׁוּבָה לְחַיֵּי תוֹרָה וְיִרְאָת שָׁמַיִם כְּרָאוּי – לֹא הִשְׁתַּכְנַּע הָלָה מִדְּבָרָיו, וְטָעַן כְּנֶגְדּוֹ: "וְיָמֵי יֵאֵמַר שֶׁדִּרְכָּךְ הִיא דֶּרֶךְ הָאֱמֶת? וְהָרִי אֵין בְּכַחַךְ לְהוֹכִיחַ לִי דָּבָר זֶה!".

נִעְנָה רַבִּי אַבְרָהָם וְהָשִׁיב לוֹ: "הִנֵּה רָאָה גַם רָאָה, הֲלֹא תוֹדָה שָׁגַם אֲנִי חַי חַיִּים טוֹבִים עָלִי אֲדָמוֹת, וְכַמוֹנִי כְּמוֹךְ אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ, וַיֵּשׁ לִי בֵּית וּבָנִים וְכָל הַנֶּצֶרֶךְ לְחַיֵּי יוֹם יוֹם, וְחַיִּיךְ עָלִי אֲדָמוֹת אֵינָם טוֹבִים מִמֶּנִּי בְּהִרְבָּה, וּמִחַיִּים אֵלּוּ מְקַדֵּשׁ אֲנִי מִזְמָנִי עֲתִים אֵלּוּ וְאֵלּוּ שֶׁבֵּהֵן הוֹלֵךְ אֲנִי בְּשׁוּבָה וְנִחַת אֶל בֵּית הַמְּדֻרָשׁ, מִתְּפַלֵּל, עוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמְקִיִּם מִצְוֹת; וְהִנֵּה אַחֲרַי שְׁיִמְלָאוּ שְׁנוֹתַי וְיָמֵי, גַם אֵלּוּ הִיָּה בְּאִפְשָׁרוֹת כְּסִבְרָתְךָ, שִׁיתְּבַרֵּר חֲלִילָה אֲשֶׁר לָרִיק יִגְעֲתִי – הָרִי שְׁלֹא הִפְסַדְתִּי הִרְבָּה, שָׁכַן גַּם כֶּף חַיִּיתִי חַיִּים אֲנוּשִׁיִּים וְטוֹבִים בְּזֶה הָעוֹלָם, וְכִי מָה כָּבַד הִפְסַדְתִּי? אוֹלָם לְכִשְׁיִתְבַּרֵּר שְׁאֵמֶת וְנִכּוֹן הִיָּתָה דְּרָכִי – הָרִי שְׁאֵין שְׁעוֹר וְעָרֶךְ לְשִׁכְרִי, וְכִהְבִּטְחַת הַתוֹרָה הַקְדוּשָׁה. אוֹלָם אַתָּה, הָרִי בַּעוֹלָם הַזֶּה – אֵין לָךְ חַיִּים טוֹבִים הִרְבָּה יוֹתֵר מִשְׁלִי, וְאֵלּוּ אַחֲרַי כָּלוּת יָמֵי שְׁנוֹתֶיךָ, לְכִשְׁיִתְבַּרֵּר לָךְ שְׁחִיתָ בְּשִׁקָּר וּלְהִבֵּל דְּמִית – הָרִי רַע וְיָמַר

יְהִיָּה גּוֹרְלָךְ! נִמְצָא אֶפּוֹא שָׁגַם עַל פִּי הַסֵּפֶק שֵׁשׁ לָךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה, מְחַיֵּב אֶתְּךָ עַל פִּי הַשֵּׁכֶל לַחֲיוֹת חַיֵּי תוֹרָה וּמַצּוֹת, שֶׁהָרִי עָדִיף בּוֹדָאִי לְאִין שְׁעוֹר לַחֲיוֹת כְּבִיכּוֹל בְּסִפֶּק חַיִּים שֶׁל אֲשֶׁר נִצָּחִי, מֵאֲשֶׁר בְּסִפֶּק חַיֵּי מוֹת, כְּלִיּוֹן וְאַבְדּוֹן – מֵה גַם שֶׁאֲנִי בַּעֲצָמִי אֵין לִי חֲלִילָה שׁוֹם סִפֶּק כָּלֵל בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וְהִיא אֶצְלִי דֶּרֶךְ אֶמֶת וְיִצִּיב וְנִכּוֹן וְקִים לְעַד, וְנִמְצָא שֶׁלְמַעֲשֵׂה אֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִי חֲלָקִי בּוֹדָאִי גַם כָּאֵן, בַּעוֹלָם הַזֶּה, וְכֹל שֶׁכֵּן בַּעוֹלָם הַבָּא!":

❖ תרט ❖

הָיָה רַבִּי אֲבִרָהִם שֶׁטַּעַרְנָה־אֶרֶץ אוֹמֵר בְּצַחוֹת שֶׁהַסֵּפֶר 'לְקוּטֵי מוֹהֲרָ"ן' הוּא בְּמַדְרַגַּת 'תּוֹרָה', וְהַסֵּפֶר 'לְקוּטֵי הַלְכוֹת' הוּא בְּבַחֲיִנַת תּוֹכָחוֹת וְנִחְמוֹת ה'נְבִיאִים', וְהַסֵּפֶר 'לְקוּטֵי תַפְלוֹת' הוּא אֶצְלָנוּ בְּבַחֲיִנַת 'כְּתוּבִים'; [וּבְאֶפֶן אַחֵר אָמְרוּ אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁהַסֵּפֶר 'לְקוּטֵי מוֹהֲרָ"ן' הוּא בְּבַחֲיִנַת 'תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב', וְהַלְקוּטֵי הַלְכוֹת' הוּא בְּבַחֲיִנַת ה'תּוֹרָה שְׁבַעֲל פֶּה' שֶׁבַתּוֹרַת רַבֵּנוּ ז"ל]:

❖ תרי ❖

כְּשֶׁהֲגִיעַ רַבִּי אֲבִרָהִם לִירוּשָׁלַיִם שֶׁמֶשׁ בְּמִשְׁךָ כְּשֶׁנָּה וְחֲצִי כְבוֹחַן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁעַל יְדֵי כּוֹלֵל שׁוּמְרֵי הַחֲמוּמוֹת; וְהָיָה זֶה עוֹד קֹדֶם שֶׁעָבַר לְגוֹר בְּעִיר הָעֵתִיקָה:

❖ תריא ❖

בְּעֵת הַמַּצּוֹר שֶׁהָיָה בְּעִיר הָעֵתִיקָה, וְהָיָה הַמַּצָּב קָשָׁה בְּיוֹתֵר עַד שֶׁהָיוּ כְּבָר רַבִּים שָׂרְאוּ אֶת מִיתָתָם קִרְבָּה וּבָאָה, בְּתוֹךְ כָּל הָרַעַשׁ

וההמולה נגש רבי דוד שקטער אל רבי אברהם שטערנהארץ, ואמר לו בשאגת הלב: "רבי אברהם, מה יהיה? הרי כלנו קרובים למיתה!" - כי ראה איך שרבי אברהם לא שם לבו להסובב אותו, ואינו מתיחס כלל לפצצות המתפוצצות ולכדורי הרובה השורקים מסביב; אמר לו רבי אברהם: "אני כבר זקנתי, וכבר התנסיתי בחיי הרבה, ותבין אפוא מעצמך מדוע אני מתרגש מהמיתה".

אחר כך יצאו כידוע מהעיר העתיקה בנסי נסים, ובתוכם היו גם הרבנים והדיינים החשובים כרבי ישראל זאב (וועלוול) מינצברג זצ"ל ורבי דוד יונגרייז זצ"ל, והיה זה ביום ששי סמוך לשבת, ובתחלת ליל שבת חנו ביהר ציון הסמוך (בדרךם לשכונת קטמון), ושהו שם יחדו כל הפליטים, ומחמת שיצאו מביתם בבהלה גדולה לא היה להם זמן לקדוש ולא לחם משנה, ולא היה מי שיביאם מרחוק; והוציא רבי אברהם מכיסו בקבוק יין ושתי חלות קטנות, ויצאו בזה ידי חובת קדוש היום, וראו בכך את גדל ישוב דעתו של רבי אברהם, שלא התבלבל כלל מכל הלחץ והפחד ואף בתוך המהומה והבהלה זכר לטול עמו זין וחלות עבור שבת קדש, והפליגו אז הרבנים בשכחו מאד:

❁ תריב ❁

רבי אברהם שטערנהארץ היה נזהר עד מאד בטבילת מקוה. בעת שברחו מהעיר העתיקה, ברח עם עוד כמה מאנשי שלומנו

לשכונת קטמון, ושם לא היה עדין מקוה טהרה, ולא ותר גם אז רבי אברהם על טבילת המקוה, והלך לפנות בקר רגלי כמה וכמה פעמים משכונת קטמון עד לשכונת שערי חסד הרחוקה כדי לטבל שם במקוה, וזאת בהיותו אז כבר למעלה מגיל שמונים שנה:

תריג

ובעבודתו בטבילת המקוה לא חת מפני הקר והצנה אף בימי זקנותו, ופעם כשהמקוה היה קר וקפוא, לא הלכו שָׂאָר אנשי שלומנו לטבל אז מאימת הצנה, וזילת רבי אברהם שלא חש לדבר והלך לטבל במקוה, והיה יחיד אז בזה.

לאחר שיצא, אמר כבדרף אנכי לרבי לוי יצחק: "יֵא, עַם אִיזו גִּעְוֹעַן קאלט" - "אכן, מקוה קר היה זה"; והוסיף לומר: "איידער איך גיי אריין - וויל איך קיינעם גארנישט פֿרעגן, ווען איך גיי ארויס - קען איך!" - "כלל זה בידי: קדם שאני נכנס למקוה - אינני רוצה לשאל אף אחד כלל אם המים קרים אם לאו, רק ביציאתי - יכול אני להתבונן ולשאל את עצמי באיזה מקוה טבלתי!":

תריד

כמו כן ארע פעם לעת זקנתו בשבת חנכה במירון, שהלך רבי אברהם וטבל במקוה הסמוך לציון, אף שמימיו היו קרים ביותר, עד שאפלו אנשי שלומנו הצעירים לא יכלו להפגס ולטבל בו; ובהבחינו בתמיהת אנשי שלומנו אודות מעשהו זה - ענה ואמר להם: "לחיל המשרת את המלך - אין תרופים!":

❧ תרטו ❧

כְּמוֹ כֵּן הָיָה רַבִּי אַבְרָהָם שׁוֹמֵר הַזְּמַן מְאֹד, וְתָמִיד הָיָה מְהַעֲשֶׂרָה ראשונים לתפלה, גַּם הָיָה מִתְפַּלֵּל בְּקִבְעוֹת תְּפִלַּת שַׁחֲרִית כְּוִתִּיקִין, וְלֹא הָיְתָה שׁוּם מְנִיעָה שֶׁתִּמְנַעְהוּ מִזֶּה; אֲפֹלוּ כְּשֶׁהָיְתָה סִבָּה הֶכְרַחֲתִית לְאַחֹר, כְּמוֹ שֶׁמָּחָה וְכִדּוּמָה שֶׁמִּחְמָתָה לֹא הָיָה יָשָׁן - אִף עַל פִּי כֵּן תָּמִיד הָיָה מְגִיעַ לְתִפְלָה כְּוִתִּיקִין. כְּשֶׁשָּׁאֲלוּהוּ אֲנָשִׁי שְׁלוֹמִנוּ עַל כָּךְ, עָנָה וְאָמַר לָהֶם כֵּן: "אֲנִי חִילִים הַמְּשַׁרְתִּים אֶת הַמֶּלֶךְ, וְאֶצֶל חִילִים - אֵין תְּרוּצִים!":

❧ תרטז ❧

פַּעַם הָיָה מַעֲשֶׂה שֶׁבְּדֶרֶךְ הַלּוּכּוֹ בְּאִישׁוֹן לִילָה וְאֶפְלָה נִפְלָה נִעְלוּ הָאֶחָת מֵעַל רִגְלוֹ, וְהִגִּיעַ אַחֵר כָּךְ לְתִפְלַת שַׁחֲרִית בְּבֵית מִדְרָשְׁנוּ לְבוֹשׁ בְּנֵעַל אֶחָת; וְלִתְמִיּהָת רַבִּי יוֹנָה לָפַל עַל כָּךְ, עָנָה וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם: "אִין אַז מַעַן הָאֵט נִישְׁט קִיִּין שׁוּף, דֹּאָרף מַעַן נִישְׁט גִּיִּין דֹּאוּעֵנְעֵן?!" - "וְכִי אִם אֵין לִי נֵעַל, לֹא צְרִיכִים לָלֶכֶת לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית מִדְרָשְׁנוּ?": *

❧ תריז ❧

מִסְפָּר רַבִּי יַעֲקֹב מֵאִיר שֶׁכְּטַעַר גִּירוֹ יֵאִיר, שֶׁפַּעַם כְּשֶׁעָלָה לְהִשְׁתַּטַּח בִּל"ג בְּעֶמֶר בְּצִיּוֹן הָרֶשֶׁב"י, הִבְחִין בְּתוֹף כָּל הַדַּחֲק בְּרַבִּי אַבְרָהָם שְׁטַעַרְנֶהאַרְץ הָעוֹמֵד בַּפֶּנֶה שְׁאֶצֶל הַצִּיּוֹן וּמִתְפַּלֵּל. וְהִנֵּה לִפְתָּע הִחֲלוּ לְהִיּוֹת בַּמָּקוֹם דְּחִיפּוֹת עֲצוּמוֹת, וְהִבִּין רַבִּי יַעֲקֹב מֵאִיר שֶׁבְּתוֹף כָּל הַדַּחֲק הַנּוֹרָא הַזֶּה לֹא יוֹכֵל רַבִּי אַבְרָהָם הַזֶּקֶן לְהִגֵּן עַל עֲצָמוֹ, וְהִלֵּךְ וְשֵׁם אֶת

ידו האחת על הציון, ויד אחת השעין כנגד הקיר הסמוך, וגונן עליו בגופו; ורפי אברהם לא ידע כלל מהנעשה סביבו.

וכך בעמדו אצלו יכול היה רפי יעקב מאיר לשמע את שיח תפלתו, ושמע איך שמפרש שיחתו ברצויים ופיוסים לפניו יתברך, ובקש והפציר: היות שהוא כבר בא בשנים, ואינו יודע יום מותו - על כן מבקש הוא ממנו יתברך בזכות הצדיק שישמרהו בבריאות עד לסוף ימיו, ולא יפל חלילה לשום חלי שיכביד חלילה על בני משפחתו, ולא יהיה למשא על בני אדם כמו שמצוי בהרבה חולים חלילה - וכך עמד והפציר בתפלה ובשוב הדעת מפלג כזה, בהיותו אז כבר למעלה מן תשעים שנה; ואכן עזרו השם יתברך, וכן היה ככל אשר דבר כידוע:

❖ תריח ❖

פעם בא בעל ה'בית ישראל' מגור וצ"ל לשמחת 'שבע ברכות' של אחד מאנשי שלומנו שהתקיימה בליל שבת, והחשכה כבר ירדה, ושמע ה'בית ישראל' את רפי אברהם סופר שטערנהארץ לומד תורה ב'לקוטי מוהר"ן' בעל פה כדרכו; נעמד בצד והאזין לדבוריו הנלהבים. אחר כך בדרך חזרתו משם נענה למלויו ואמר: "אינני מבין מדוע קורים בני העולם לחסידי ברסלב 'טויטע חסידים' - 'חסידים מתים';¹ וכי מתים הם? חיים ומחיים הם!" *

לא. אחרי פטירת רבינו היו מכנים כן בני העולם את אנשי שלומנו, על שם שבניגוד לשאר החסידים אשר היה להם כביכול 'רבי חי' - אנו נותרנו חסידים של רבינו הקדוש אף שכבר הסתלק מהעולם הזה, עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו.

תריט

בסוף ימיו היה רבי אברהם שטערנהארץ מרבה לדבר בכל חג ובכל יום טוב מגדל שמחת החג, והרחיב את הדבור בענין ברפת "שהחינו וקיימנו והגייענו לזמן הזה", עד כמה שמח הוא על שזכה לרב זקנותו לחטוף כאן בעולם הזה עוד חג יום טוב ולקיים את מצות החג כראוי; ואחרי כל חג ומועד היה מרבה להודות לה' על שזכה לקיים שוב את מצות החג והיום טוב, וכמו כן היה מודה ומהלל בכל יום ויום: *

תרכ

פעם כשפקש בסוף ימיו שיביאו לו את ה'שלחן ערוף' הגדול, שחפץ ללמד בו, ושאלוהו: הרי היום יש כבר את החבור 'משנה ברויה' אשר בו מסכמת כבר ההלכה, ועתה בזקנותו פשקשה לו אולי עדיף שיהנה בו? - ענה ואמר: "בצעירותי לא ידענו מהספר 'משנה ברויה', והיינו עוסקים רק ב'שלחן ערוף' עם פרוש ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים, וחפץ אני לחזור למקור; ולמד כך. יי ובפטירתו מצאו שאוחז

לב. ראה בדומה לזה לעיל סימן תקע"ב בסיפור הסתלקות מוהרנ"ת: "ובבוקר התלבש בציצית ותפילין, והתפלל בכל הכוחות, ואמר סליחות; ובשעת קריאת התורה בכה. ואחר כך למד וסיים ה'ש"ך גדול; ואמרו לו שילמד בשולחן ערוך קטן, "ווארום סע פאר אייף א פח" - ("כי הוא טירחה עבורכם") - **האט ער זכר צדיק לברכה געזאגט: "זייט איר מיר ניט אזוי געטריי!"** - (אמר הוא זכר צדיק לברכה: "אל תהיו כל כך מסורים בעבורי!"). [וראה להלן בערכו: "אנשי שלומנו שיבחו מאוד את בעל החפץ חיים" נוסף על כל שבחיו גם בזה שסידר את ספרו 'משנה ברורה' לפי סדר השולחן ערוך ולא כספר וחיבור בפני עצמו, ובדרך זו אי אפשר ללמוד את ספרו ללא דברי המחבר והרמ"א שבשולחן ערוך, ובכך זיכה את העולם ללמוד דברי המחבר והרמ"א שנכתבו ברוח הקודש]

בחלק ארח חיים בסימן צ"ג, כמספר שנותיו; ואמר רבי שמואל שפירא בצחות עוד רמז בזה, כי גם 'מגן' עולה במספר צ"ג, ושמו היה 'אברהם' - וזהו 'מגן אברהם':

❧ תרכא ❧

רבי אברהם החמיר מאד לבלי להנות בשבת פלל וכלל מאור העלעקטרי' (חשמ"ל) הדולק [כפסק הגאון בעל 'חזון איש' אודות השמוש באור כזה בשבת קדש (עי' חזו"א או"ח סי' לח סק"ד)], וכל ימי חייו לא היה מסכים שישתמשו במאור כזה בבית מדרשנו שבשכונת קטמון בירושלים: * (רבי שמואל שפירא)

❧ תרכב ❧

הביא פעם רבי שלמה וועקסלער פרות לרבי אברהם שטערנהארץ, כי העריכו וחקבו ביותר, ואמר לו: "הנה הבאתי לכם 'בכורים': *"

❧ תרכג ❧

רבי אברהם היה דר באומאן בשנים האחרונות טרם עלייתו לארץ ישראל, והיה מעשה ביום הפורים ששתה אז הרבה מאד ונתבסס מזה מאד, ורבי לוי יצחק הגיע אז אליו, והקביל רבי אברהם את פניו בעבותות אהבה נפלאה, ודבר עמו דברי רצוי ופיוס, והיה אומר על זה רבי לוי יצחק שהיו רואים עליו אז בחוש את הסימן הטוב המוכא בגמרא (עירובין דף ס"ה ע"א) "המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו".

וגם אחר עלות רבי אברהם לארץ ישראל היו אנשי שלומנו באים
מדי שנה בשנה לביתו של רבי אברהם שטערנהארץ לשמח
בשמחת הפורים, והיו רוקדים שם ומקיימים כפשוטו את צווי חכמינו
זכרונם לברכה להתבסס ביין; וספר רבי לוי יצחק שאף שהיה רבי
אברהם שותה הרבה מאד, מכל מקום היה לו כח וישוב הדעת כזה
שבדרך כלל לא היה היין שרף משפרו כלל וכלל, עד שהיה הדבר
לפלא בעיני הכל.

[בן שמעתי גם מאדוני אבי רבי אלעזר בן רבי שלמה יהודה ז"ל, שראה
את רבי אברהם שותה בפורים לעת זקנתו כוס מלא ביין שרף מזקק
החזק וחריף ביותר (בחזק 'תשעים ושש'), ולא ראו עליו שום שנוי,
והמשיך לדבר בתורה ועבודה בישוב הדעת כהרגלו].

תרכד

רבי אברהם סופר דבר פעם עם אחד מאנשי שלומנו שישתדל לעסק
גם כשהוא בבית בעבודת ה' יתברך, כי על ידי זה שאשתו ובני
ביתו רואים אותו עוסק בתורה ועובד את ה' בביתו, על ידי זה נכנסת
בהם יראת שמים וקדושה כראוי:

לג. גם כשעלה רבי לוי יצחק לארץ ישראל היה הולך לבית רבי אברהם בשכונת קטמון
בירושלים מידי שנה ביום הפורים. (רל"י).

לד. וזכורני שכאשר היו מגיעים אליו במשך כל היום, והיה דרכו ליתן לכל אורח כוס
משקה, ונטל אז גם לעצמו כוס משקה. (רני"ב).

❁ תרכה ❁

רבי לוי יצחק פגש את רבי אברהם שטערנהארץ כמה ימים קדם פטירתו, כשהוא יוצא מנחום אבליים אצל רבי הירש לייב ליפל שישב אז שבועה (על אמו ע"ה), ודבריו יחדו. בין דבריו נענה רבי אברהם ואמר: "מה אמר לך, יש בי כבר את כל הסימני גסיסה"י"; והפטיר בעצמו ואמר: "נו, וכי אם יש בי סימני גסיסה, איני צריך כבר לנחם אבליים ולעסוק בתורה ובתפלה?!":

❁ תרכו ❁

בחג הסוכות, כשנה אחת לפני הסתלקותו, נפל רבי אברהם שטערנהארץ בדרךו לתפלה כותיקין, ונשברה אחת מעצמותיו, וסבל מכף במשך שנה שלמה. כשיעצוהו ללכת לרופא וכדומה לא אבה בשום אופן, ואפלו כשכא אליו אחד משארי משפחתו ואמר לו שיש בידו סגלה מזקנם המשתף, הלא הוא 'רבי דוד צבי הגדול' חותן מוהרנ"ת ז"ל, למרח שום דבר וכדומה לרפואה - לא אבה לעשות כן:

❁ תרכז ❁

כמו כן כעשר שעות קדם פטירתו, כשהבינו כלם שהסתלקותו קרבה ובאה, כששמע רבי אברהם איך שאומרים בני הבית¹ והדואגים

לה. ראה 'שולחן ערוך' יורה דעה סימנים של"ח של"ט, ובהגהת 'שולחן ערוך' אבן העזר סימן קכ"א סעיף ז'.

לו. היא זוגתו של רבי משה בורשטיין. רבי אברהם היה דר בביתם בשכונת קטמון בתקופה האחרונה לחייו.

אחריו ללכת לקרא לרופא (ועשו זאת בכונה גם כי חששו שמא אחר כך יהיה קשה להם לקבל החר קבורה וכדומה תכף להסתלקותו) – היות שפבר נעתק ממנו הדבור עשה תנועות בגופו, באפן שהיבן לכל שהוא מוחה על כך ומתנגד מאד שיקראו לרופא עבורו; ואכן נמנעו מלהביא את הרופא:

❁ תרכ ❁

אחר כך כשנסתלק ונפטר לא רצו לתן עבורו רשיון קבורה, היות שרצו לדעת את סבת הפטירה, והתחייב הרב הרצוג לשר המשרה שפטירתו של רבי אברהם היתה מחמת זקנה וכדורף הטבע, והבטיחו נאמנה שאם לא ישהה את הקבורה ויאשר תכף לערוך את הלוייה – אזי יזכה בודאי לחיי העולם הבא; ואז נתן הרשיון, ואכן הודרוזו לקברו, ונטמן בחצות הלילה: י

לז. בשנת תשמ"א באיזה הזדמנות אומר רבי לוי יצחק בערגה ובהתעוררות גדולה: "היינט איז שוין רבי אברהם א נפטר זעקס און צוואנציג יאר, איז אוי געוואלד, די יארן לויפן און לויפן, ער איז נפטר געווארן ט"ו איז שוין זעקס און צוואנציג יאר, געוואלד וואס איז דא? וואס איז דא? האט איז ער געווען א יונגערמאן פון פופציג יאר און האט איז ער שוין א נפטר זעקס און צוואנציג יאר, סע לויפט סע לויפט" – "כיום, רבי אברהם הוא כבר 'נפטר' משך של עשרים ושש שנים, אוי אוי אוי, אהה, השנים אצים ורצים, הוא נפטר בשנת תשט"ו, ואם כן זהו כבר עשרים ושש שנה, אהה, מה זה כאן, מה זה כאן? הנה הוא היה אברך בן חמישים שנה, והנה כעת הוא כבר 'נפטר' עשרים ושש שנים, השנים אצים ורצים!". (רל"י).

❧ תרכט ❧

אמר פעם רבי אברהם שטערנהארץ: "מיינ טאטע איז געווען עלטער פון מיר מיט ניינצן יאר און איך בין עלטער פון נתלע מיט ניינצן יאר, דער טאטע איז געבוירן ג', איך בין געבוירן כ"ב און נתלע איז געבוירן מ"א" - "אבי רבי נפתלי הערץ שנוולד בשנת תר"ג הי'ה מבגר ממני בתשע עשרה שנה, ואף אני מבגר בתשע עשרה שנה מבני רבי נתן שנוולד בשנת תרמ"א". בנו רבי נתן ז"ל נפטר בהיותו בן תשעים ושתים שנה, והוא נפטר בהיותו בן תשעים ושלש: (רבי לוי יצחק

שמעה מרבי אברהם סופר בעצמו)